

z kapitalistických armád

CHARAKTER VÁLEČNĚ EKONOMICKÝCH PŘÍPRAV A ZÁKLADNÍ SMĚRY ROZVOJE SPOLUPRÁCE ČLENSKÝCH ZEMÍ NATO

Nadporučík PhDr. Jan Š e l e š o v s k ý, CSc.

Válečně ekonomické přípravy NATO vycházejí z vojenské doktríny a přijaté strategie a opírají se o buržoazní válečně ekonomické teorie. Vzhledem k rozhodující úloze Spojených států v bloku převládají americké koncepce. Prakticky každá oficiální vojenská strategie USA a NATO má svůj adekvátní výraz v příslušné teorii a praxi ekonomického zabezpečování války.

V prvních poválečných letech se v USA šířila teorie, že ekonomika je hlavním obranným valem Spojených států. Jejím základem byl americký monopol jaderných zbraní. Těžila z toho, že neexistovaly prostředky k zasažení teritoria Spojených států. Tato koncepce přeceňovala roli ekonomického potenciálu, poměr sil zužovala na vzájemný poměr hrubých národních produktů. Další koncepce byla jejím opakem. Raketové jaderné prostředky v rukou Sovětského svazu zrušily nezasažitelnost USA. V důsledku toho buržoazní válečně ekonomické teorie podceňovala přípravu ekonomiky na její fungování ve válečném období. Ekonomika, dle tohoto pojetí, měla svou úlohu v zabezpečení ozbrojených sil jen do vypuknutí jaderné války. Dnes převládající koncepce vzniká jako svým způsobem syntéza a zároveň kritika obou předcházejících extrémů a zdůrazňuje nezbytnost řešení ekonomického zabezpečování války jak v období její přípravy, tak i po raketovém jaderném úderu.

Válečně ekonomické přípravy NATO ukazují, že se tato aliance v duchu strategie „pružné reakce“ respektive strategie „realistického odstrašování“ připravuje na různé alternativy příští možné války, od konvenčních až po globální raketovou jadernou válku, kterou považuje za hlavní. Vysoká a všestranná mobilizační připravenost ekonomiky k jakékoli variantě války, taková je oficiální válečně ekonomická doktrína a vojenskohospodářská politika vlád zemí NATO. Představitelé Severoatlantického paktu se domnívají, že raketová jaderná válka bude spíše krátkodobou, v důsledku čehož budou rozhodující úlohu hrát předem připravené zásoby zbraní a dalších materiálových

prostředků. Nevylučují však ani dlouhodobou válku, o čemž svědčí hospodářsko-mobilizační plány i důkladná příprava ekonomiky členských států bloku na možnou válku a otažení ke zvýšení její mobility a životnosti. Přitom předpokládají, že přechod klíčových odvětví na válečné koleje se uskuteční ne až v průběhu samotné války, nýbrž v rozhodující míře již v předválečném období.

Koncepce přípravy USA a NATO na válku vychází z objektivní nevyhnutelnosti koaličního přístupu. Zvláště současná americká vojenská doktrína zvyrazňuje nezbytnost sjednocení všech kapitalistických států v boji proti zemím socialismu a národně osvobozenkému hnutí, v nutnosti využívat jejich vzrůstající ekonomické a vojenské síly pro zajištění zájmů amerického finančního kapitálu i globálních strategických cílů imperialismu. Monopolistická buržoazie ostatních vyspělých kapitalistických států, která sice získala v posledních letech značnou ekonomickou a politickou nezávislost na Spojených státech, si uvědomuje svou vědeckotechnickou a vojenskou nesouměřitelnost s USA a vedena shodnými třídními zájmy podporuje prohlubování koaličního aspektu ekonomického zabezpečování agresivních válečných příprav proti socialistickému společenství. Z hlediska spolupráce členských zemí NATO v oblasti válečné ekonomických příprav můžeme rozlišit jejich následující základní směry:

- a) spolupráci v organizaci a řízení ekonomického zabezpečování příští možné války,
- b) vědeckotechnickou spolupráci,
- c) koordinaci zbrojních programů, zbrojní výroby a vyzbrojování armád NATO,
- d) společné materiálně technické zabezpečování ozbrojených sil NATO,
- e) budování infrastruktury NATO a příprava váliště v Evropě,
- f) koordinaci hospodářskomobilizačních opatření.

V etapě státní monopolistického kapitalismu se v jednotlivých imperialistických státech vytváří již v míru centrální řídicí systém ekonomického zabezpečování války. V USA např. zahrnuje Radu národní bezpečnosti, Department obrany, Úřad pro plánování mimořádné mobilizační pohotovosti, Správu pro výzkum a vývoj energie, Federální úřad pro letectví a výzkum kosmického prostoru a další orgány a instituce. To umožňuje vládnoucím kruhům NATO koncentrovat ve svých rukou ekonomické i administrativní páky a využívat jich pro širokou mobilizaci materiálních, finančních a lidských zdro-

jů, podstatně působit na proces rozšíření reprodukce a usměrňovat jej v zájmu přípravy a ekonomického zabezpečování příští možné války.

Nezbytnost koaliční přípravy imperialismu na válku si vynucuje centralizaci řízení na úrovni celé koalice. Proto významnou zvláštností NATO, již se odlišuje od předcházejících vojenských koalic, je nová funkce organizace a řízení. Projevuje se především v oblasti vojenské integrace, ve které řídicí struktury dosahují až do stupně armádní skupiny a letecké flotily. Má však svůj vliv i na vojenskoekonomickou sféru.

Rozvinutá řídicí struktura paktu sjednocuje nejen organizační články NATO, ale spojuje rovněž systém koaliční se státním a hospodářským aparát USA a Západní Evropy. Organizační systém Evropských společenství především EHS má řadu vazeb na aparát NATO. Ve vrcholně řídicích orgánech má klíčovou úlohu Rada NATO. Je jí podřízena řada oddělení, výborů, specializovaných agentur a podle potřeby se vytvářejících orgánů; zabývají se ekonomickými, plánovacími, finančními a dalšími otázkami, které souvisí s řízením ekonomických procesů zabezpečení válečných příprav. Poprvé v historii vojenských bloků existuje již v mírovém období koaliční centralizované vojenskohospodářské řízení, jsou schváleny etapy vojenské a hospodářské mobilizace i plány společného ekonomického zabezpečení vojenského mechanismu imperialismu v možné světové válce.

V organizační a řídicí struktuře se promítají rozporné zájmy mezinárodních hospodářských sdružení a jednotlivých států, mezinárodních monopolů i národních podnikatelských kruhů. Důsledkem toho je poměrně značná složitost vojenskohospodářských orgánů i jejich časté změny. Přesto současné mezinárodní řízení válečně ekonomických činností NATO do jisté míry zvyšuje efektivnost vojenského mechanismu. Nejdůležitějším prvkem nového systému řízení je přechod k plánování válečně ekonomických příprav, a to jak běžnému, tak perspektivnímu. Přijatý plán na léta 1977–81 předpokládá další růst vojenských rozpočtů zemí NATO, zvyšování jejich bojové síly a mobilizační pohotovosti, zefektivnění vynakládaných prostředků, koordinaci a rozvoj zbrojní spolupráce, těsnější sepectví programů válečně ekonomických opatření.

Spolupráce členských zemí NATO ve vědě a technice na koaliční úrovni se cílevědoměji rozvíjí až do začátku šedesátých let, kdy se objevily nečekané úspěchy SSSR ve výzkumu kosmu a v jaderné

oblasti. Postupně dochází ke koordinaci rozptýleného vědeckovýzkumného potenciálu. Mezinárodní vědeckotechnická integrace vyspělých kapitalistických zemí přispívá k odstranění vývojových duplicit, které dosud znamenaly v NATO ztrátu asi 1–2 miliard dolarů ročně. Příkladem takové spolupráce je vývoj houfnice vz. 70 a vývoj nadzvukového víceúčelového bojového letounu TORNADO s měnitelnou geometrií křídel (dříve označovaného jako MRCA nebo PANAIA 200) za účasti NSR, Velké Británie a Itálie, bojového vozidla pěchoty (Belgie, Velká Británie, Holandsko), společný vývoj protiletadlové (ASEM) a protitankové řízení střely (ATEM) 3. generace atd.

Na vědeckotechnické spolupráci v Severoatlantickém paktu se podílí řada organizací: Oddělení pro vědu a technologii Mezinárodního sekretariátu, skupina pro vojenský výzkum Konference ředitelů národních zbrojních programů, Poradní skupina NATO pro průmysl, Vědecký výbor, Výbor pro otázky moderní společnosti, Výbor pro rozbor otázek obrany, Poradní skupina pro letecký a kosmický výzkum a vývoj a další instituce včetně výzkumných středisek a laboratorů NATO.

Členské země bloku dnes vydávají na vojenský výzkum a vývoj 10 až 12 % všech vojenských výdajů a asi polovinu všech vědeckovýzkumných výdajů a zaměstnávají v něm přímo či nepřímo kolem poloviny vědeckých pracovníků. Urychlený vývoj stále nových nebo zdokonalování zavedených zbraňových systémů má plnit dvě hlavní funkce. V období uvolňování mezinárodního napětí představuje nejvýznamnější úsek úsilí o skrytou militarizaci, jejímž cílem je postupně získat časový předstih ve vývoji, výrobě a zavedení nových zbraní, které by vedly k principiálním strategickým změnám v poměru sil ve prospěch NATO. Rozpracování široké škály nových a nových variant zbraní má přinutit socialistické země k nákladným protipatřením, která by odčerpala potřebné ekonomické zdroje a zpomalila tempo ekonomického růstu socialistického společenství. K tomu má sloužit výroba neutronové zbraně, projekt Trident a další směry vojenského vědeckého výzkumu zaměřené na laserové zbraně, na prostředky elektronické a psychologické války, elektromagnetických, genetických, ekologických a jiných zcela nových typů zbraní.

Žádná kapitalistická země kromě USA již není schopna plně sama zvládnout finančně i technologicky výrobu nejmodernějších zbraňových systémů. Každá nová ge-

nerace zbraní je dvojnásob dražší než předcházející a provoz bojové techniky během její 10 až 15leté životnosti je dvakrát nákladnější než byla nákupní cena. To objektivně nutí státy NATO, jejich vojensko-průmyslové monopoly ke spolupráci ve zbrojní výrobě a vyzbrojování svých armád. Nevyhnutelnost spolupráce je dále znásobena skutečností, že duplicita ve zbrojní výrobě, provozu a zabezpečování vojenské techniky představuje podle západních odborníků roční ztrátu 9–10 miliard dolarů a snižuje bojovou hodnotu sil NATO o 30–50 % (u letectva až 300 %).

Spolupráce se projevuje ve standardizaci a unifikaci výzbroje, v kooperaci a specializaci ve zbrojní výrobě a v realizaci společných zbrojních programů. Uskutečňování programu standardizace zajišťuje především Vojenská agentura pro standardizaci výzbroje, jejích součástí a náhradních dílů a v roce 1976 založená tzv. západoevropská programová skupina (EPG), která sdružuje 11 států Evropské skupiny NATO a Francii. Dosud se podařilo uzavřít dohody v oblasti výroby některých výbušnin, příslušenství vozidel, elektronek, oceli pro výrobu děl apod. Standardizací se zabývají i další organizace, např. zbrojní skupiny 11 evropských zemí EUROGROUP, skupiny 6 zemí FINABEL, která se orientuje na pozemní výzbroj, nově zřízený sekretariát pro vyzbrojování evropských zemí se sídlem v Bruselu atd. Plán částečné standardizace a unifikace má do poloviny osmdesátých let snížit různorodost výzbroje maximálně o 40 % a zvýšit bojovou hodnotu vojsk NATO o 12 %. Do standardizačního úsilí Severoatlantického paktu byla zatažena i Austrálie v rámci programu standardizace pozemních vojsk ABCA na léta 1981 až 1990, jehož se účastní vedle Austrálie Spojené státy, Velká Británie a Kanada.

Ve spolupráci ve zbrojní výrobě hraje významnou roli Ekonomický výbor, Konference ředitelů národních zbrojních programů, Poradní skupina NATO pro průmysl, Evropský sekretariát pro nákup výzbroje a další organizace. Jejich činnost je zaměřena na koordinaci ve využívání ekonomických zdrojů pro vojenské účely, na realizaci společných zbrojních programů. Na jednotlivé zbrojní programy se vytvářejí zájmová průmyslová sdružení, jichž se účastní vojenskoprůmyslové monopoly Západní Evropy. V rámci společné zbrojní produkce byla např. uskutečněna výroba letounu Fiat G 91, letounu F-104 G Starfighter, PLRS Hawk, řízené střely Sidewinder a dalších zbraní. V současnosti země NATO spolupracují ve výrobě víc jak 20 druhů zbraní a bojové techniky. Od

roku 1976 byla zahájena zkušební výroba „evropského“ letounu Tornada, již se účastní 500 západoevropských vojensko-průmyslových firem. Vedle států NATO, které mají dlouhodobou tradici ve zbrojní výrobě, začíná se budovat zbrojní průmysl i v dalších — méně vyspělých — zemích paktu. Např. turecký zbrojní průmysl se vytváří za pomoci USA, Francie a NSR. Obdobné kroky podniklo i Řecko.

Všestranné materiálně technické zabezpečení činnosti ozbrojených sil NATO, které se v pojetí paktu nazývá logistikou, zahrnuje výrobu, zásobování, rozdělování, výstavbu potřebných zařízení a jejich údržbu, evakuaci a hospitalizaci raněných, proviantní a výstrojní zabezpečení. Usilí o vytvoření integrovaného logistického systému NATO v Evropě naráží na názory, že každý členský stát má odpovídat za zabezpečení vlastních vojsk. Přesto se hledají cesty, jak organizovat logistické zabezpečení sil vyčleněných pro NATO. K tomu slouží, mimo jiné, Oddělení logistiky, materiálu, infrastruktury Vojenského výboru, Výbor pro logistiku skupiny FINABEL aj.

Na úseku výroby a zásobování je cílem dosáhnout vyššího stupně standardizace výzbroje a výstroje. Tuto snahu podporuje Konference národních zbrojních programů.

Státy NATO založily pro vybudování vojenské infrastruktury bloku na evropském válečném Výbor pro infrastrukturu, který trvale zpracovává plány výstavby a zdokonalování letišť, spojovacích sítí, systémů PVO, radiolokačního systému včasného varování, produktovodů, velitelských stánovišť, postavení raketové obrany, zařízení pro námořní a leteckou navigaci, mezinárodních výcvikových středisek apod. Uskutečňování programů je financováno ze společného fondu, do něhož přispívají členské země NATO. Každý dílčí projekt či úsek má svou trvalou, nebo dočasnou organizaci. Např. Výbor pro dálkové ropovody se zabývá plánováním, výstavbou a provozem dálkových ropovodů a produktovodu NATO.

První program společné infrastruktury NATO v Evropě byl schválen v roce 1952. Celkové náklady na rozvoj infrastruktury od roku 1952 do konce roku 1974 dosáhly okolo 1,9 mld Lstg. Za tuto dobu bylo např. postaveno 220 letišť, jejichž rozloha se rovná území Lucemburska, přes 50 000 km pozemních a podmořských linek a radioreléového spojení, téměř 10 000 km produktovodů a okolo 20 milionů m³ skladovacích kapacit. Byl vybudován integrovaný systém PVO a integrovaný spojovací systém včetně družicového

spojení, které pokrývají celé evropské teritorium NATO od severního Norska až po východní Turecko, byl zřízen systém veleřízení, řízení a zpracování informací. Na výdajích na infrastrukturu se podílely Spojené státy 29,7 %, Francie 13,6 %, Velká Británie 12% a Itálie 7 %. Pro plánovací období 1975—79 je na další zdokonalování infrastruktury Severoatlantického paktu určeno 1,3 až 1,7 miliard dolarů.

Nejširší válečné přípravy se dělají v americkém průmyslu, ve kterém jsou připraveny značné rezervy výrobních kapacit. Pro určené civilní závody je plánována doba přechodu na válečnou výrobu, která nepřevyšuje 120 dní. V USA jsou rovněž vytvořeny velké materiálové a finanční mobilizační zásoby. Jen hodnota mobilizačních rezerv strategických surovin a materiálu dosahuje v různých obdobích 6—9 miliard dolarů. Podobná opatření se řeší i v dalších zemích NATO, zvláště v NSR, Francii a Velké Británii.

Spolupráci v přípravě převodu mírové ekonomiky států Severoatlantického paktu na válečné koleje zajišťuje Výbor pro civilní nouzové plánování. Pro jednotlivé oblasti tzv. nouzového plánování vytvořil podvýbory pro: námořní dopravu, vnitrozemskou pozemní dopravu, průmysl, zemědělství a spoje.

V oblasti hospodářskomobilizačních příprav zabezpečují orgány NATO pouze technické vedení a formulují doporučení, která by měly jednotlivé státy řešit. Některé země Severoatlantického paktu však tato doporučení realizují liknavě a dávají přednost především těm opatřením, která jsou v souladu s mírovými požadavky rozvoje národního hospodářství, jako je např. výstavba námořních přístavů, spojovací sítě apod. Členské státy se však dohodly, že v případě války budou jednotlivé oblasti civilního nouzového plánování řízeny společnými agenturami. Úlohou agentur ve válečném období bude koordinace využívání průmyslových, zemědělských a surovinových zdrojů (zvláště ropy) a koordinace dopravy.

Nedílnou součástí civilního nouzového plánování je i civilní obrana. Hlavním úkolem na tomto úseku je zabezpečení přežití obyvatelstva prostřednictvím realizace dlouhodobých programů výstavby úkrytů. Plnění těchto programů však z finančních důvodů mnohé evropské země NATO zanedbávají.

Opatření civilního nouzového plánování jsou prověřována na velkých cvičeních, na kterých se uskutečňuje spolupráce civilních a vojenských orgánů a součinnost národních a aliančních organizací a agentur.